

Старий вуличний ліхтар



Ганс Крістіан Андерсен

©Переклад - Гнатюк Юлія

Ви коли-небудь чули історію про старий вуличний ліхтар? Вона, може, й не надто цікава, але цього разу ви можете її послухати. Це був дуже поважний старий ліхтар, який прослужив багато-багато років, а тепер мав піти на спочинок.

Цього вечора він востаннє стояв на своєму місці, освітлюючи вулицю. Його почуття були схожі на почуття старої танцівниці в театрі, яка танцює востаннє й знає, що завтра сидітиме на своєму горіщі — самотня й забута.

Ліхтар дуже хвилювався перед наступним днем, бо знав, що йому доведеться вперше постати перед мером і радою міста, які мали вирішити, чи придатний він до подальшої служби. Якщо так — його поставлять у передмісті чи біля фабрики, а якщо ні — відправлять на чавуноливарний завод, щоб переплавити. У такому разі він міг стати чим завгодно, і ліхтар непокоївся, чи зможе тоді згадати, що колись був вуличним ліхтарем.

Та як би не сталося, одне було певне: він розлучиться зі сторожем і його дружиною, яких вважав своєю родиною. Ліхтар повісили того самого вечора, коли молодий сторож уперше заступив на службу. Відтоді минуло багато років. Дружина сторожа спершу мала високі амбіції й звертала на ліхтар увагу хіба що ввечері. Та коли всі вони — сторож, його дружина і сам ліхтар — постаріли, вона доглядала його, чистила, наливала олії. Чесні люди були ці старенькі — ніколи не обділили ліхтар навіть краплиною.

Отож, світив він свій останній вечір, а вранці мав вирушити до ратуші. Похмурі думки не давали йому спокою, тож і горів він тьмяно. Проте в душі ще мерехтіли спогади: він бачив чимало, пролив світло на безліч історій — і, можливо, знав не менше, ніж усі тридцять шість членів міської ради. Та мовчав, бо не хотів нікого образити, особливо начальство.

І от ліхтар поринув у спогади. Полум'я в ньому спалахувало від думок:

- «Так, і про мене хтось згадає! Хоч би той гарний юнак... Він колись підійшов до мене з листом у руках. Лист був на тонкому рожевому папері, писаний жіночою рукою. Він прочитав його двічі, поцілував і підняв до мене сяючі очі: “Я найщасливіша людина на світі!” — сказав він. Тільки він та я знали, що написала в листі його кохана».

Пам'ятаю я й інші очі... Дивно, як перескакують думки! Нашою вулицею рухалася пишна похоронна процесія. На оббитій оксамитом повозці везли в труні молоду прекрасну жінку. Скільки було вінків та квітів! А смолоскипів горіло стільки, що вони зовсім затьмарили моє світло. Тротуари були заповнені людьми. Та коли смолоскипи зникли з виду, я озирнувся і побачив людину, яка стояла біля його стовпа й плакала. — Ніколи мені не забути погляду його скорботних очей, що дивилися на мене!»

І багато про що ще згадував старий вуличний ліхтар у цей останній вечір. Ліхтар не знав, хто прийде йому на зміну, і не міг розповісти ні про дощ, ні про негоду, ні про те, як місяць освітлює тротуар і з якого боку дме вітер.

У цей час на мості через водостічну канаву з'явилися три кандидати на місце, що звільняється, які вважали, що призначення на посаду залежить від самого ліхтаря. Першою була оселедцева голова, що світиться в темряві; вона вважала, що її поява на стовпі значно скоротить витрату олії. Другим був шматок гнилого дерева, який теж світився в темноті, навіть яскравіше, ніж в'ялена тріска. Третім кандидатом був світлячок; звідки він узявся, ліхтар ніяк не міг второпати, але тим не менш світлячок був тут і теж світився.

Старий ліхтар сказав, що жоден з них не світить настільки яскраво, щоб бути вуличним ліхтарем, але йому, звісно, не повірили. А дізнавшись, що призначення на посаду залежить зовсім не від нього, всі троє відчули полегшення, бо вважали його надто старим для правильного вибору.

У цей момент вітер пронісся з-за рогу вулиці, і прошепотів старому ліхтарю:

- Що я чую? Кажуть, ти йдеш завтра у відставку? І я бачу тебе тут востаннє? Тоді я мушу подарувати тобі прощальний подарунок. Я подую тобі в мозок, щоб у майбутньому ти не тільки міг пам'ятати все, що бачив чи чув у минулому, але й твоє внутрішнє світло було таким яскравим, що ти міг розуміти все, що говорять чи роблять у твоїй присутності».

— Не знаю, як тебе й дякувати! — сказав старий ліхтар. — Лиш би не потрапити на переплавку!

— До цього ще далеко, — відповів вітер. — Ну, зараз я провітрив твою пам'ять. Якби ти отримав багато таких подарунків, у тебе була б приємна старість.

— Лиш би не потрапити на переплавку! — повторив ліхтар. — Або, може, ти й у цьому випадку збережеш мені пам'ять? — Будь же розсудливим, старий ліхтар! — сказав вітер і дмухнув.

У цю хвилину визирнув місяць.

— А ви що подаруєте? — запитав вітер.

— Я нічого не можу дати, — відповіла вона. — Жодні лампи ніколи не давали мені світла, хоча я часто світив на них. І місяць знову сховався за хмари — він не хотів, щоб йому набридали.

Раптом на залізний ковпак ліхтаря впала крапля. Здавалося, вона скотилася з даху, але крапля сказала, що є даром сірих хмар, і, можливо, найкращим з усіх дарів. «Я так глибоко проникну в тебе, — сказала вона, — що ти матимеш силу заржавіти і, якщо забажаєш, розсипатися на порох за одну ніч».

Ліхтарю цей подарунок здався поганим, вітру — також.

— Хто дасть більше? Хто дасть більше? — зашумів він що було сили.

І тієї ж хвилини з неба впла зірка, залишивши за собою довгий сяйливий слід.

— Що це? — скрикнула оселедцева голова. — Невже, зірка з неба впала? І здається, прямо на ліхтар. Ну, якщо цієї посади домагаються такі високопоставлені особи, нам залишається тільки забиратися геть.

Так усі троє й зробили. А старий ліхтар раптом спалахнув особливо яскраво.

— Ось це чудовий подарунок! — сказав він. — Я завжди милувався ясними зірками, їхнім дивовижним світлом! Сам я ніколи не міг світити, як вони, хоча прагнув цього всім серцем. І ось вони помітили мене, жалюгідний старий ліхтар, і послали мені подарунок. Вони обдарували мене здатністю показувати тим, кого я люблю, все, що я пам'ятаю і бачу сам. Ось це справді задоволення! Бо радість, якою ми не можемо поділитися з іншими, не приносить нам задоволення!

— Поважна думка, — сказав вітер. — Але ти, певно, не знаєш, що до цього дару додається воскова свічка. Ти нікому нічого не зможеш показати, якщо в тобі не горітиме воскова свічка. Ось про що не подумали зірки. І тебе, і все те, що світиться, вони приймають за воскові свічки. Ну, а тепер я втомився, час відпочивати. Сказав вітер і ліг спати.

На інший ранок... ні, через день, на наступний вечір ліхтар лежав у кріслі, і в кого ж? У старого нічного сторожа. За свою довгу вірну службу, на яку він заступив двадцять чотири роки тому, чоловік попросив у мерії віддати йому старий вуличний ліхтар. Він дивився на нього майже як на власну дитину; у нього не було дітей, тому лампу віддали йому.

І ось тепер ліхтар лежав у кріслі біля теплої печі і, здавалося, ніби виріс від цього — він займав мало не все крісло. Старенькі чоловік та дружина вечеряли і лагідно поглядали на старий ліхтар: вони охоче посадили б його із собою хоч за стіл.

Щоправда, жили вони в підвалі, і щоб потрапити в їхню кімнатку, треба було пройти через вимощену цеглою прихожу, зате в самій кімнатці було тепло й затишно. Двері були оббиті смужками дерева. Ліжко та маленьке віконце були завішені шторами,

і все виглядало чистим та охайним. На підвіконні стояли два дивні квіткові горщики, які моряк на ім'я Крістіан привіз зі Східної чи Західної Індії. Вони були глиняні, у формі двох слонів з відкритими спинами; вони були порожністі та наповнені землею. В одному слоні росла цибуля-порей — це був город дідуся й бабусі, в іншому цвіла герань — це був їхній сад. На стіні висіла велика олійна картина, що зображувала Віденський конгрес, на якому були присутні разом усі імператори й королі. Старовинний годинник з важкими свинцевими гириями цокав без упину й постійно поспішав, але це було краще, ніж якби він відставав, говорили старенькі.

Отже, зараз вони вечеряли, а старий вуличний ліхтар лежав у кріслі біля теплої пічки, і йому здавалося, ніби весь світ перевернувся догори дригом. Та ось старий сторож поглянув на нього й почав пригадувати все, що їм довелося пережити разом у дощі, у негоду, у ясні, короткі літні ночі та в сніжні хуртовини, коли йому хотілося бути вдома в підвалі. Тоді ліхтар відчув, що все знову гаразд. Він бачив усе, що сталося, досить чітко, ніби це відбувалося знову. Безперечно, вітер подарував йому чудовий подарунок.

Старі були дуже активними та працьовитими, вони ніколи не сиділи без діла ні години. У неділю після обіду вони діставали якісь книги, зазвичай книги про подорожі, які їм дуже подобалися. Старий читав уголос про Африку, з її величезними лісами та дикими слонами, а його дружина уважно слухала, час від часу поглядаючи на глиняних слонів, які служили квітковими горщиками.

«Я майже можу уявити, що бачу все це», — сказала вона

А ліхтарю так хотілося, щоб у ньому горіла воскова свічка, — тоді бабуся, як і він сам, наяву побачила б усе: і високі дерева з переплетеним густим гіллям, і людей, і цілі стада слонів, що топчуть бамбукові зарості своїми широкими, важкими ногами.

— Яка користь від моїх здібностей, якщо немає воскової свічки? — зітхав ліхтар. — У дідуся й бабусі є лише олія та жир, а вони не підходять.

Одного дня до льоху потрапила велика купа недопалків від воскових свічок. Більші шматки спалили, а менші стара жінка зберегла для вощення нитки. Тож свічок тепер було достатньо, але нікому не спадало на думку покласти маленький шматочок у лампу.

— Ну, ось і стою я тут з усіма моїми рідкісними здібностями, — говорив ліхтар. — У мене є здібності, але я не можу ними поділитися; вони не знають, що я могла б покрити ці білі стіни прекрасним гобеленом, або перетворити їх на благородні ліси, або, власне, на що завгодно, про що вони могли б подумати!

Ліхтар, завжди вичищений та охайний, стояв у кутку, на найвиднішому місці. Люди, щоправда, називали його старим мотлохом, але дідусь і бабуся пропускали такі слова повз вуха — вони любили старий ліхтар.

Одного разу, на день народження старого, жінка підійшла до ліхтаря, усміхнулася й сказала:

— Зараз ми запалимо на його честь ілюмінацію!

Ліхтар так і задзвенів від радості. «Нарешті їх осяяло!» — подумав він.

Але залили в нього знову олію, а не воскову свічку. Він горів увесь вечір і знав тепер, що дар зірок — найчудовіший дар, який не згодиться йому в цьому житті.

І ось наснилося ліхтарю, ніби сторож і його дружина померли, а його відвезли до чавуноливарного заводу, щоб переплавити. Це викликало в нього таке ж занепокоєння, як і того дня, коли його викликали до мера в ратушу. Але хоча він був наділений здатністю гнити від іржі, коли йому заманеться, він нею не скористався. Потрапив ліхтар у плавильну піч і перетворився на чудовий залізний свічник у вигляді янгола з букетом у руці.

У букет вставили воскову свічку, і свічник поставили на письмовому столі в дуже затишній кімнаті. У тій кімнаті всі полиці були заставлені книгами, стіни обвішані чудовими картинами. Тав жив поет, і все, про що він думав і писав, зображувалося навколо нього. Природа являлася йому іноді в темних лісах, іноді на веселих луках, де походжали лелеки, або на палубі корабля, що плыв по пінистому морю з чистим блакитним небом угорі, або вночі під блискучими зірками.

— Якими ж я силами володію! — сказав старий ліхтар, отямившись від сну. — Мені навіть хочеться потрапити на переплавку. Втім, ні! Доки живі сторож з дружиною — не треба. Вони люблять мене таким, яким я є! Я для них все одно що рідний син. Вони чистять мене, заправляють олією!

Відтоді старий вуличний ліхтар знайшов душевний спокій. Він його заслужив...